

Κεφάλαιο 4

Η επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα

Η επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα ξεκίνησε τον Μάρτιο του 1821. Από τις συγκρούσεις με τον οθωμανικό στρατό ξεχωρίζουν η μάχη στην Αλαμάνα, όπου βρήκε φρικτό θάνατο ο Αθανάσιος Διάκος και η μάχη στο χάνι της Γραβιάς, στην οποία διακρίθηκε ο Οδυσσεύς Ανδρούτσος.

▲ Διάφορες μάχες στην Ανατολική Ελλάδα. Στο κέντρο η Θήβα. Π. Ζωγράφος, υδατογραφία σε χαρτόνι

Στη Στερεά Ελλάδα οι συνθήκες για εξέγερση ήταν δύσκολες, καθώς δεν ήταν ιδιαίτερα πυκνοκατοικημένη κυρίως στα δυτικά τμήματά της και οι πρόκριτοι του τόπου δεν είχαν μεγάλη πολιτική εμπειρία. Επίσης, υπήρχε σημαντική παρουσία οθωμανικού πληθυσμού και στρατιωτών στην Εύβοια και τη Λαμία, ενώ στην κοντινή Ήπειρο είχε εκστρατεύσει εναντίον του Αλή Πασά των Ιωαννίνων ο ικανότατος Χουρσίπ Πασάς. Τις ελλείψεις όμως αυτές αντιστάθμιζε η παρουσία στην περιοχή φημισμένων κλεφτών και αρματολών, με αποτέλεσμα οι επαναστάτες να κινηθούν πιο συντονισμένα.

Η πρώτη σύσκεψη των οπλαρχηγών, που επισφραγίστηκε με δοξολογία και ορκωμοσία, πραγματοποιήθηκε στη Λευκάδα τον Ιανουάριο του 1821. Εκεί αναφέρθηκε η 25^η Μαρτίου ως ημερομηνία της εξέγερσης. Παρόμοια τελετή έγινε παρουσία προκρίτων και οπλαρχηγών στη μονή του Οσίου Λουκά στη Βοιωτία, στα μέσα Μαρτίου του 1821.

Πρώτα εκδηλώθηκαν επαναστατικές ενέργειες στην Ανατολική Στερεά. Ο Πανουργιάς πολιορκήσε την πόλη των Σαλώνων (Άμφισσα) και την κατέλαβε με τη βοήθεια των κατοίκων του Γαλαξιδίου. Στη συνέχεια απελευθερώθηκαν και άλλες πόλεις και χωριά (Λιδωρίκι, Λιβαδιά, Αταλάντη, Θήβα), ενώ οι επαναστάτες έφτασαν μέχρι την Αθήνα περιορίζοντας τους Τούρκους στην Ακρόπολη.

Αλλά και η Χαλκίδα έπεσε στα χέρια των εξεγερμένων Ελλήνων, με την επέμβαση του Υδραίου πλοίαρχου Αντωνίου Κριεζή, ο οποίος από το καράβι του *κανονιοβόλησε* με επιτυχία τους Τούρκους υπερασπιστές της πόλης.

Λίγο αργότερα επαναστάτησε και η Δυτική Στερεά. Οι Έλληνες κατάφεραν να κυριεύσουν το Βραχώρι (Αγρίνιο), το Αιτωλικό και το Μεσολόγγι. Εκεί έφτασε σύντομα ο Φαναριώτης πολιτικός Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, για να βοηθήσει στον Αγώνα.

Για να καταπνίξει την επαναστατική δραστηριότητα, ο Χουρσίτ Πασάς έστειλε από τα Ιωάννινα τους πασάδες Κιοσέ Μεχμέτ και Ομέρ Βρυώνη. Τον πολυάριθμο οθωμανικό στρατό περίμεναν στην Ηράκλεια και στις γέφυρες του Γοργοποτάμου και της Αλαμάνας οι οπλαρχηγοί Πανουργιάς, Ιωάννης Δυοβουνιώτης και Αθανάσιος Διάκος. Στις 23 Απριλίου του 1821 οι Τούρκοι εκδίωξαν τους υπερασπιστές των δύο πρώτων θέσεων, τραυματίζοντας σοβαρά τον Πανουργιά και σκοτώνοντας τον συμπολεμιστή του Ησαΐα, επίσκοπο των Σαλώνων (Άμφισσα). Έπειτα ενωμένοι σφράφηκαν εναντίον των υπερασπιστών της Αλαμάνας.

Μετά από σκληρή μάχη, οι ελληνικές δυνάμεις οπισθοχώρησαν προς το όρος Καλλίδρομο, σε ύψωμα του οποίου βρισκόταν το επιτελείο του αρχηγού των αγωνιστών της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας, Αθανάσιου Διακού. Παρόλο που ο Διάκος ειδοποιήθηκε να εγκαταλείψει τη θέση του, αυτός συνέχισε να πολεμά. Τραυματίστηκε όμως και πιάστηκε αιχμάλωτος. Εκτιμώντας την ανδρεία του ο Ομέρ Βρυώνης, του πρότεινε να του χαρίσει τη ζωή με αντάλλαγμα να προχωρήσει στον στρατό του. Ο Διάκος αρνήθηκε και θανατώθηκε με φρικτό τρόπο.

Η θυσία του νεαρού οπλαρχηγού έδειξε ότι η Επανάσταση του 1821 δεν ήταν μια απλή εξέγερση, αλλά αποφασιστικός αγώνας για την αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού. Επιπλέον ενέπνευσε τους Έλληνες αγωνιστές, που πήραν εκδίκηση για τον θάνατό του αντιμετωπίζοντας με επιτυχία τους Οθωμανούς στο χάνι της Γραβιάς στις 8 Μαΐου του 1821.

Ο παλιός αρματολός της περιοχής Οδυσσεάς Ανδρούτσος κλείστηκε στο χάνι με 118 άνδρες, ενώ οι οπλαρχηγοί Πανουργιάς και Δυοβουνιώτης οχυρώθηκαν στα γύρω υψώματα. Κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης οι οχυρωμένοι στα υψώματα γρήγορα οπισθοχώρησαν. Όχι όμως και οι πολεμιστές στο χάνι, που συνέχισαν να αποκρούουν τις τουρκικές επιθέσεις.

Η μάχη σταμάτησε το βράδυ, με μεγάλες απώλειες για το οθωμανικό στράτευμα. Οι Τούρκοι είχαν χάσει περισσότερους από 800 στρατιώτες ενώ οι Έλληνες μόνο 6. Λίγο πριν ξημερώσει κι ενώ ο Ομέρ Βρυώνης περίμενε να έρθουν κανόνια από τη Λαμία, ο Ανδρούτσος και οι άνδρες του επικείμενα έξοδο και κατάφεραν να περάσουν ανάμεσα από τους Τούρκους, χωρίς να γίνουν αντιληπτοί.

Η μάχη στο χάνι της Γραβιάς ανέκοψε την πορεία του οθωμανικού στρατού προς την Πελοπόννησο και τόνωσε το ηθικό των εξεγερμένων Ελλήνων, παραμερίζοντας τους δισταγμούς που είχαν σχετικά με την έναρξη του Αγώνα σε ολόκληρη τη Στερεά Ελλάδα.

Γλωσσάρι

Αντισταθμίζω: Εξισορροπώ, αναπληρώνω.

Κανονιοβολώ: Καταφέρω χτυπήματα με κανόνι.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Επιστολή του Οδυσσέα Ανδρούτσου προς τους κατοίκους του Γαλαξιδίου, 22 Μαρτίου 1821

«Αγαπημένοι μου Γαλαξιδιώτες,

Ήταν βέβαια γραμμένα από τον Θεό να πάρουμε τα άρματα μια μέρα και να ορμήξουμε στους τυράννους μας, που τόσα χρόνια χωρίς έλεος μας τυραννούν. Τι τη θέλουμε, αδελφια, αυτή την πολυπικραμένη ζωή, να ζούμε κάτω από τη σκλαβιά και το σπαθί του Τούρκου να ακονίζεται στα κεφάλια μας; Δεν βλέπετε που τίποτε δεν μας απόμεινε; Οι εκκλησίες μας έγιναν τζαμιά και στάβλοι των Τούρκων. Κανένας δεν μπορεί να πει πως έχει κάτι δικό του, γιατί το πρωί βρίσκεται φτωχός σαν ζητιάνος στο δρόμο, οι οικογένειές μας και τα παιδιά μας βρίσκονται στα χέρια και στην κρίση των Τούρκων. Τίποτε, αδελφια, δεν μας έμεινε, δεν είναι λοιπόν σωστό να σταυρώσουμε τα χέρια και να κοιτάμε τον ουρανό. Ο Θεός μας έδωσε χέρια, γνώση και νου· ας ρωτήσουμε την καρδιά μας και ας πράξουμε γρήγορα ό,τι μας απαντήσει και ας είμαστε αδελφια βέβαιοι πως ο πολλαγαπημένος μας Χριστός θα μας προστατεύσει. Ό,τι είναι να κάνουμε θα πρέπει να το κάνουμε μια ώρα γρηγορότερα, γιατί ύστερα θα χτυπάμε τα κεφάλια μας».

(Απόδοση στα νέα ελληνικά)

2. Επιστολή προκρίτων της νήσου Ύδρας προς τους κατοίκους της Εύβοιας

«Ο ιερός ούτος πόλεμος, αδελφοί, γίνεται υπέρ της πατρίδος... Αύτη η θεία εποχή, την οποίαν ο Θεός ευλόγησεν, είναι σωτηρία του χριστιανικού γένους».

Α. Λιγνού, *Αρχαία της κοινότητος Ύδρας 1778-1832*, Πειραιάς 1926, τ. 7, σσ. 280-281. Η πηγή περιέχεται στη μελέτη του Απόστολου Βακαλόπουλου, *Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επανάστασης*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 263.

Ματιά στο παρελθόν

Το δημοτικό τραγούδι

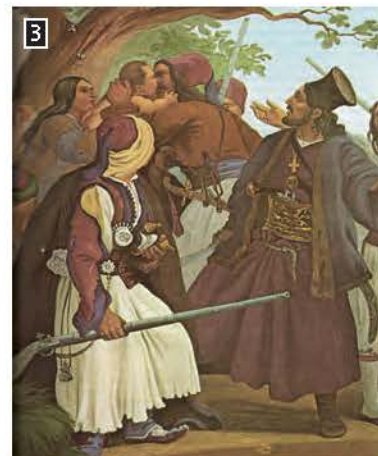
Το δημοτικό τραγούδι είναι ένα λογοτεχνικό είδος, με το οποίο άγνωστοι (σε μας) λαϊκοί ποιητές εξέφραζαν τους καημούς και τους πόθους των ανθρώπων. Ιδιαίτερη κατηγορία δημοτικών τραγουδιών αποτελούν τα κλέφτικα τραγούδια, που δημιουργήθηκαν κυρίως κατά τον 18^ο αιώνα, τις παραμονές της Μεγάλης Επανάστασης του 1821 και εμπνεύστηκαν από τη δράση των Κλεφτών και των Αρματολών.

▲ Ο Οδυσσέας Ανδρούτσος

▲ Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος

▲ Ο Αθανάσιος Διάκος συγκεντρώνει πολεμιστές

4 ▲ Ο Αθανάσιος Μασαβέτας, που έμεινε γνωστός ως Αθανάσιος Διάκος επειδή είχε χειροτονηθεί Διάκονος

5 ▲ Το μνημείο του Διάκου στη γέφυρα της Αλθαμάνας, όπου συνβλήστηκε από τους Τούρκους

6 ▲ Ο Ομέρ Βρυώνης

7 ◀ Αλέξανδρος Ησάης, ζωγραφική απεικόνιση της μάχης της Αλθαμάνας, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

8 ◀ Οι επαναστατικές εστίες στη Στερεά Ελλάδα

📖 Ερωτήματα

- Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο κάρτη.
- Με βάση την Πηγή 1, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Οδυσσέας Ανδρούτσος στην προσπάθειά του να εμφυκώσει τους κατοίκους του Γαλαξιδίου;